

שיחת מרן המשיגי הגה"צ רבי אליהו אליעזר דסלר שליט"א

החורבן והצרות - האם זו תוצאה ממעשינו בלבד?!

בדבר החורבן והשמד הנורא המתחולל

"אספוד בכל שנה ושנה מספד חדש"

בקינות שתיקנו לנו לומר בתשעה באב ישנם עשרים קינות שנתחברו על ידי רבי אלעזר הקליר [שלדעת חלק מן הראשונים היה תנא וכמו שכתבו התוס' (חגיגה יג, א) שהוא רבי אלעזר בן רבי שמעון, ולדעת הרשב"א (ח"א תשובה תס"ט) הוא רבי אלעזר בן ערך, ויש דעות נוספות ואכמ"ל] ובאחת מהקינות הוא מקדים ואומר "על חורבן בית המקדש, כי הורס [נהרס] וכי הודש [נרמס]. אספוד בכל שנה ושנה מספד חדש, על הקודש ועל המקדש", יש כאן התייחסות גם למצב שנהיה אחרי החורבן, שלא רק שהחורבן מתמשך ולא נגמר אלא הוא גם מתחדש ומעמיק בכל עת וזמן, בכל יום ויום מתחדשות גזירות וחורבנות חדשות, וכדברי רבי יהושע (סוטה מה, א) "מיום שחרב בית המקדש - אין יום שאין בו קללה", ובתנחומא (פרשת תולדות) אומר ר' אליעזר ש"משחרב בית הזבחים אין לך יום שאין בו קללה ופורענויות", ועל כך "אספוד בכל שנה ושנה מספד חדש".

וכך גם מובא מהגר"א (בליקוט שאחר ספרא דצינעוּתא לו, ד) דברים נוראים ואיומים בשלבי הירידה וההדרדרות בדרגה של כלל ישראל מיום החורבן ועד עתה, כיצד אנו מתקטנים ומתגמדים בכל שיעור קומתינו הרוחנית. וידוע מה שנוקטים בספרים שכל סוגי הפורענויות הנוראות שעברו כלל ישראל במשך הדורות כולם, שורשם ומקורם מחורבן בית המקדש, כל הגזירות והשמדות, הרציחות וההריגות, הגירושים והפוגרומים, הכל הוא המשך ותולדה ישירה מחורבן הבית. **[וההבנה הפשוטה בזה היא, דהנה אמרו (שבת נה, א) כי "אין ייסורים בלא עוון", ובית המקדש נקרא 'לבנון' כמו שאומרים חז"ל (יומא לט, ב) "מפני שמלבין עוונותיהם של ישראל", ולכן כשיש את הכפרה בבית המקדש העוונות נמחקים ואין על מה להעניש, אבל משנחרב בית המקדש וכו']**.

כל הצרות והפורענויות - תוצאה מחורבן בית המקדש

בדברי המהר"ל (נצח ישראל פרק מט) אנו מוצאים שניסח זאת בלשונו הזהב "הלא אם כל האגמים דיו, וכל קני הים קולמסין, וכל שמים יריעות, וכל בני אדם סופרים, לא יספיקו לכתוב התלאות והצרות המשונות יוצאים חוץ לטבע ומנהגו של עולם אשר עברו על עם ה'", ולכן באמת אנו מוצאים שבין הקינות שנתחברו לאומרים בתשעה באב נצטרפו קינות על מאורעות ואסונות נוספים שפקדו את כלל ישראל במשך הדורות, על עשרת הרוגי מלכות בקינת "ארזי הלבנון" שהיה בתקופת החורבן, גזירת מסעי הצלב שהיה יותר מאלף שנה לאחר החורבן, בשנת ד' תתנ"ו, וגזירת שריפת התורה שהיה כמאה וחמישים שנה לאחר מכן, בשנת ה' ד, בערב שבת חוקת.

ואף על פי שכל הצרות הללו לכאורה אינן קשורות ישירות לחורבן הבית, אבל האמת היא כמו שאמרנו כי הכל הוא המשך אחד, הכל נובע ויונק מאותו מקור של חורבן הבית. זהו הביאור בדברי הגמרא (סנהדרין קד, ב וכן באיכה רבה א, כד) "מעשה באשה אחת [שבילקוט (תת"י)] נאמר שזו הייתה אלמנה שמתו לה שני בניה [שכנתו של רבן גמליאל שמת בנה, והיתה בוכה עליו בלילה, שמע רבן גמליאל קולה ובכה כנגדה, עד שנשרו ריסי עיניו. למחר הכירו בו תלמידיו והוציאוה משכונתו", רבן גמליאל לא בכה בגלל היותו בעל רגש חלש, שכן בוודאי היה שולט על כל מעשיו והרגשותיו, וגם לא היה מקום להזכיר לו להתאבל על בית המקדש שהרי רבן גמליאל חי

בתקופת החורבן כמו שאמרו בסוף מכות, אלא הבכייה שלו הייתה על חורבן בית המקדש וכפי שהזכיר המהרש"א שכן משמע הנוסח במדרש שבבכיייה התעורר רבן גמליאל לבכות על חורבן בית המקדש, ולכן כששמע את בכיייה של האשה ידע שמקור צרתה הוא החורבן וזה עורר אותו לבכי על החורבן וההסתר פנים הנורא. זהו גם משמעות הנוסח שתיקנו לומר בניחומי האבלים בכל הדורות "המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים", אף על פי שכעת מדובר על צרה פרטית של אדם שמת לו קרובו, אבל שורש הצרה הוא מחורבן ירושלים, ולכן כשינוחמו אבלי ציון וירושלים ותפסק מקור הרעה, תבוא נחמה גם לכל הצרות הפרטיות של בני האדם.

ירידת הדורות וחורבן הרוחניות כיום

זהו ה'מספד חדש' שאנו מוסיפים להספיד בכל שנה ושנה, ובפרט בשנה זו, תשפ"ה, שעדיין אנו נמצאים בצרת הגלות כתולדה היונקת ישירות מחורבן הבית, שאנו רואים את הירידה הרוחנית הנוראה שחלה בכלל ישראל בשנים האחרונות, וכפי שהיה רה"י רבינו הרב שך זצ"ל מזכיר שהדרגה הכללית של כלל ישראל ירדה לבלי הכר לאחר מלחמת העולם הראשונה, וכך גם אנו יודעים את הירידה העצומה ואובדן עולם התורה שהיה במלחמת העולם השנייה וחורבן יהדות אירופה, כל מקומות התורה הגדולים, כל המושגים הנשגבים של שקיעות בתורה ורוממותה, כל המושגים של גדולי התורה וענקיה.

וגם בשנים האחרונות כשהתחיל כבר לצמוח בארץ ישראל ובעוד מקומות בעולם, ישיבות וקהילות והתורה מתחילה בחזרה לפרות, אף שאין כלל השוואה למושגים שהיו קודם לכן, וכעת זה הרי לא עולה על הדעת שאנו נמצאים בתוך גזירת שמד רוחנית, לא מהיוונים ולא מאומה חיצונית אלא מכאלו שכביכול משתייכים לכלל ישראל, כאלו שהתרחקו כל כך עד שהם רוצים לעקור את הכל, ונעזרים באחים תועים ועיוורים מתוך המחנה רח"ל, שבמקום להילחם ולהיות מוכנים לוותר על ההנאות החומריות כפי שעשו כלל ישראל בכל הדורות, וכעת הם יכולים לבוא ולומר שהם מוכנים לוותר על חצי מה'יבנה' ואולי אף מכוח מעשיהם לגרום שלא יהיו יותר 'חכמיה'... רח"ל [ומה שחבריהם מסתפקים לעת עתה בדיבורים 'רק' על חמישים אחוז זה משום שהם מבינים שעל החמישים האחרים אין להם שום סיכוי...].

האם הם היו מוכנים לוותר על חצי מהמשכורת שלהם? האם הם היו מוכנים לוותר על חצי מהעסקנים שלהם? חצי מהוועדות והמשרות והשליטה שלהם? על זה הם נלחמים ולא מוכנים לוותר בכי הוא זה, ואת מי הם כן מסכימים שיישלחו לשמד? את אלו שנקראים בשם הקדוש והמפואר "בני ישיבה", צבאות ה' הנמצאים בהיכלי התורה, ש'מימיהם של אבותינו לא פסקה ישיבה מהם', אברהם אבינו כבר היה 'זקן ויושב בישיבה', זה המציאות של כלל ישראל.

המחויבות שלנו בעת כזאת - כפולה ומכופלת!!

אבל, צריכים אנו לדעת, שאף על פי שבוודאי יש לנו להרבות בתפילות ותחנונים, לבכות ולהצטער על החורבן והשמד הנורא שמתחולל לנגד עינינו, אך יש לנו לזכור בכל עת כי דווקא כעת החובה המוטלת עלינו היא עצומה ורבה הרבה יותר, המחויבות שלנו לכך שההתנהלות שלנו לא תזרום כיום בשטף החיים הרגילים

אלא עם יותר בגרות, יותר כובד ראש, יותר תחושת רצינות ואחריות, ואל לנו לשכוח זאת בכל רגע ורגע.

ירמיהו הנביא אומר באיכה (ד, יב) "לא האמינו מלכי ארץ כל יושבי תבל, כי יבוא צר ואויב בשערי ירושלים", טבעו של האדם הוא שכלפי דברים שהוא לא מעוניין ורוצה בהם הוא לא מאמין שהם יקרו, כולם רוצים להתעלם ולחשוב שהמצב הוא לא כה נורא, זה לא כזה גרוע כמו שמציירים זאת רואי השחורות, אבל מי שלא עוצם את העיניים יכול לראות באופן ברור וחד את המציאות הנוראה שאנו חיים בה – מה שמחייב אותנו בהנהגה אחרת, התנהלות שונה מתמול שלשום, חיזוק והתעלות יותר ממה שנדרש מאיתנו בזמנים רגילים!!

הסיבה היחידה לצרות – המעשים שלנו

כולנו יודעים ומכירים, וכפי שהזכרנו כבר כמה פעמים, את דברי הרמב"ם שכותב (תעניות פ"א) על החובה לזעוק ולהריע כשבאה צרה על הציבור, והוא פוסק כלפי כל יחיד ויחיד כי "דבר זה מדרכי התשובה הוא, שבזמן שתבוא צרה ויזעקו עליה ויריעו ידעו הכל שבגלל מעשיהם הרעים הורע להן", זה לא הוראה כללית לציבור אלא פסק הלכה לכל אחד, שכאשר באה צרה עליו להבין ולדעת כי בגלל החטאים והעוונות שלנו בעצמנו באה הצרה, ולא מחמת שום דבר אחר!! לא בגלל שזה עשה וזה לא עשה, לא בגלל שזה התחיל ולא בגלל שההוא נכשל, הסיבה היחידה לבוא הצרה והגזירה מכל סוג שהיא המעשים הלא טובים – שלנו!!

ואם אדם לא מכיר בזה ולא מתבונן על מעשיו כדי לחקור ולחפש כיצד לתקנם ולשפרם תוך שהוא ממשיך לתלות את המאורעות בדרך מקרה [וכפי שיש שרצו לומר שאלו הם 'מות המשיח' ולכן באות כל הצרות הללו...], עליו כותב הרמב"ם (שם ה"ג) "אבל אם לא יזעקו ולא יריעו אלא יאמרו דבר זה ממנהג העולם אירע לנו וצרה זו נקרה נקרה, הרי זו דרך אכזריות וגורמת להם להדבק במעשיהם הרעים, ותוסיף הצרה צרות אחרות", הרי מפורש שכאשר באה עלינו צרה וגזירה, אין לנו להתעסק בלהאשים אף אחד ולחשוב כיצד זה קרה, וגם אם יש מי שהתנדב להיות ה'פרעה' אבל האמת היא כי הכל קרה ונוצר מחמת המעשים שלנו, וממילא התפקיד שלנו הוא להתבונן ולחשוב מה הן הסיבות שגרמו לאותו חורבן לבוא, איזה מעשים עלינו לתקן ולשפר כדי שתסור מעלינו הצרה.

איסור 'נתיצה' – שלא נגרום חורבן בית המקדש

כדי להעמיק ולחדד את ההבנה והתפיסה בחובותינו זו, נתבונן בציווי שהתורה מצווה בתחילת פרשת ראה (דברים יב) כשכלל ישראל עומדים לפני הכניסה לארץ ישראל והקב"ה מצווה אותם כיצד לנהוג עם האומות השוכנים בתוכה ועבודת האלילים שמילאו אותה "אבד תאבדון את כל המקומות אשר עבדו שם הגוים אשר אתם יורשים אותם את אלוהיהם, על ההרים הרמים ועל הגבעות ותחת כל עץ רענן. ונתצתם את מזבחותם ושיבתם את מצבותם ואשריהם תשרפון באש ופסילי אלוהיהם תגדעון ואיבדתם את שמם מן המקום ההוא", יש מצווה לכלות ולהשמיד את כל העבודה זרה והאלילים מארץ ישראל.

והתורה מוסיפה לאחר מכן עוד ציווי אחד "לא תעשון כן לה' אלוקים", דהיינו איסור נתיצה, וכפי שמבאר רש"י "שאסור למחוק את השם או לשבור אבן מן המזבח או מן העזרה" וממשיך רש"י וכותב "אמר רבי ישמעאל וכי תעלה על דעתך שישראל נותצין את המזבחות?! אלא שלא תעשו כמעשיהם, ויגרמו עוונותיכם למקדש אבותיכם שיחרב" והיינו שהאיסור אינו כפשוטו אלא שניזהר מלחטוא ולעשות כמעשי הגויים מה שחלילה יגרמו שתסור מאיתנו השראת השכינה ויחרב בית המקדש.

אולם לכאורה יש בזה תמיהה גדולה, שהנה הגמרא (שבת קכ, ב) לומדת מפסוק זה שאם אדם כותב שם ה' על בשרו אסור לו לרחוץ במים שמא ימחק את השם, ומסקנת הגמרא היא שאסור לו לשפשף ביד אבל בגרמא מותר ולכן מותר לו לרחוץ גם אם יימחק שם ה' ד"במעשה הוא דאסר, גרמא מותר". ולכאורה אם כן קשה

מאוד, הרי רבי ישמעאל אמר שהאזהרה היא שמא יגרמו עוונותינו למקדש שיחרב, ואילו בגמרא כאן אנו רואים שבגרמא אין איסור נתיצה ומחיקת השם, וכיצד עולים הדברים יחד בקנה אחד?

"שכר מצוה מצוה" – השפעה רוחנית כתוצאת מהמצוה

אלא מבאר ר' אהרן קוטלר זצ"ל, וזה על פי היסוד שאומרים בדברי המשנה (אבות ד, ב) "שכר מצוה מצוה ושכר עבירה עבירה", שאין הכוונה שכר כמו שאנו מכירים בעולם הזה שהוא פרס או תשלום על המעשה שעשה, ולמרות שהשכר הוא בגלל המעשה אבל אין קשר אמיתי בין המעשה לבין התגמול. לעומת זה ברוחניות עצם מעשה המצוה או העבירה הוא יוצר את התגמול, שכר או עונש, המצווה בעצמה יוצרת את השכר והמעלה, וכן כשאדם עושה עבירה הוא בעצם זה יוצר את העונש והריחוק, וכמו אם אדם לוחץ על המתג ונדלקת המנורה בתקרה, זה לא שכר על מה שלחץ על המתג אלא זוהי ממש הפעולה שעשה – הדלקת המנורה. כך הוא גם שכר המעשים ברוחניות, כמו לחיצה על המתג, אדם שעושה מצווה מדליק אור רוחני בכל העולמות כולם ולעומת זאת אדם שעושה עבירה גורם חושך וחורבן בכל העולמות.

ונכון הוא כי בשונה מהחיים הגשמיים שבהם אנו רואים את התוצאות באופן מיידי ברוחניות אנו לא רואים מיד את השפעות מעשינו, אבל זה לא בגלל שההשפעות הן לא מידיות אלא בגלל חשבוניות אחרים, כי אם אדם היה מקבל את שכרו באופן מיידי לא הייתה לו אפשרות בחירה בהיותו כאן בעולם, וכן הסיבה שהאדם לא מקבל את עונשו מיד היא מפני מידת 'ארץ אפיים' של הקב"ה שממתינ' לאדם עם העונש שמא יעשה תשובה, וכמו שכותב התוה"מ דבורה שכשאדם עושה עבירה נוצרים מכוחה מלאכי חבלה שרוצים להשחית ולכלות ולהיפרע מהחוטא והקב"ה במידת 'נושא עוון' מפרנס את המשחית ומעכב את הפורענות כדי שיוכל לעשות תשובה.

המעשים גורמים לפורענות ולחורבן באופן ישיר

זוהי צורת ההתנהלות בעולם הרוחני, שכל פעולה שאדם עושה משפיעה באופן מיידי, גם אם הוא לא רואה את זה בעיניו, וכל מאורע שקורה לאדם הכל הוא תוצאת מעשיו גם אם נסתר מעיניו השייכות בין הדברים, וכפי שאמר רבי חנינא בין דוסא לתלמידיו (ברכות לג, א) "אין ערוד ממית אלא החטא ממית", אותו אדם שנהרג על ידי הערוד לא מפני שיש כוח בערוד להמית אלא מעשיו הם שנתנו את האפשרות לפגוע בו. ור' אהרן ממשיך זאת לאדם הזורק חץ, שאף על פי שהחץ יפגע במטרה בעוד זמן מה אבל זה לא סיבה לנתק את הקשר בין זורק החץ לבין הנפגע.

זהו הביאור בדברי רבי ישמעאל שאם תעשו כמעשיהם "יגרמו עוונותיכם למקדש אבותיכם שיחרב" זה לא סוגיא של גרמא, שהרי בגרמא אין איסור נתיצה, אלא זוהי תוצאה ישירה של המעשים שלנו, אם אנו לא הולכים בדרך התורה זה גורם באופן ישיר לחורבן הבית ולסילוק השראת השכינה, זה מה שמביא לכל הצרות והפורענויות שקרו מאז ועד היום הזה, המעשים הלא נכונים ולא מתוקנים שלנו הם הסיבה לכל הצרות הללו.

אנו הרי מאמינים באמונה שלימה שאין שום כוח ביד שום רשע כזה או אחר לגעת בכי הוא זה ובוודאי שלא להחרב את בית המקדש, לא שייך שאף ערל וטמא יתקרב אפילו לשלוח יד במקום המקודש שבו שורה השכינה, ובוודאי שגם לא במקדש מעט בד' אמות של הלכה שנותרו לקב"ה בעולמו מאז החורבן, ואם רואים שהם כן מצליחים לבוא להפחיד ולאיים ולהחרב ולזנוב בנחשלים, אין זאת אלא מחמת הכוח הרוחני שנוצר על ידי מעשינו הלא מתוקנים, אך ורק מפני שאצלינו נחסר בחיבוב וקיום התורה והמצוות זה מה שגורם ומביא ח"ו את החורבן, זה מה שנותן את הכוח לרשעים להתאמץ לבוא ולהחרב ולקלקל.

החובה על היחיד – לעמוד על המשמר ולחזק את הציבור

אם נתבונן היטב באמת הברורה הזו, שהחטא הוא זה שפועל את החורבן, שההפסד הנוראי והריחוק הגדול שנוצר בכלל ישראל על ידי החורבן, הצער הגדול שיש בעולם הן למעלה והן למטה, הכל

מכוח וכתוצאה מהמעשים שלנו, הרי שיש בזה חיזוק עצום ויכולת לתת לנו דחף עוצמה וכוחות להתאמץ יותר, להיזהר יותר, להקפיד יותר על שלימות המעשים שלנו, לעמוד על המשמר על כל פעולה שאנו עושים, שכן כל כך הרבה תלוי בה.

וכן הוא הדבר גם להיפך, בכל מעשה מצווה שאדם עושה, כל תוספת דקדוק ועשייה בשלימות ובזריזות גורמת ויוצרת מעלות והשפעות רוחניות בעולם כולו. ובפרט כשנמצאים בציבור הרי שכל מעשה שהיחיד עושה משפיע על כולם, אם אדם מגיע בזמן לסדר או לתפילה וגורם שהבית מדרש מיד מתמלא יותר זה גורם לכולם להתחזק יותר, ואם חלילה מגיעים מאוחר או שלא מגיעים בכלל מצד כל סיבה שהיא והספסלים מדולדלים זה גורם רפיון אצל כל השאר.

והחשבון תלוי בצווארו של כל אחד ואחד, שכן כל המושג של 'כוח הרבים' הוא רק כשכל יחיד עושה כל שביכולתו למלא את המוטל עליו, אז מצטרפים כולם יחד לכוח אחד גדול שמתחשבים בו בשמים וגורם לסייעתא דשמיא מרובה לכל אחד ואחד. אבל מתחילה זה צריך להיות שכל אחד מצידו משתדל לעשות כל מאמץ למצות ולמלאות את הכוחות שלו, ואם הוא לא עושה זאת הרי יוכלו לבוא אליו בתביעה על הרפיון של הציבור כולו חלילה.

הנה ברור לכולנו כי אנו נמצאים בסופה של תקופת 'ימות המשיח' וכפי שכינו אותה חז"ל 'עקבתא דמשיחא', אף אחד לא יכול לדעת כמה זמן זה עוד יימשך, אבל אין זה פוטר אותנו מלזעזק ולהתפלל ולהשתדל ככל יכולתנו להתחזק בכל עת שנשמע ונתוודע לצרה ופירצה, התפקיד היחיד שלנו הוא כפי שכותב הרמב"ם – להתפלל ולהתחזק ולדעת שרק בשלנו הסער הגדול הזה, לא בגלל שום דבר אחר ורק המעשים שלנו הם שגורמים את החורבן והמעשים שלנו הם שבונים מחדש את הבנין.

ימות המשיח – ימים שאין בהם חפץ

אכן, צריכים אנו לדעת ולהתכונן לקראת הימים של 'ימות המשיח', להבין את מהותם ותוכנם ולהכין את עצמנו לקראתם. נתבונן בדברי הרמב"ן בפרשת נצבים (ו, 5) על הפסוק "ומל' ה' אלוֹקֵיךָ את לבבך" וז"ל "כי מזמן הבריאה הייתה רשות ביד האדם לעשות כרצונו צדיק או רשע, וכל זמן התורה כן, כדי שיהיה להם זכות בבחירתם בטוב ועונש ברצותם ברע. אבל לימות המשיח, תהיה הבחירה בטוב להם טבע, לא יתאוה להם הלב למה שאינו ראוי ולא יחפוץ בו כלל. והיא המילה הנזכרת כאן, כי החמדה והתאוה ערלה ללב, ומול הלב הוא שלא יחמוד ולא יתאוה. וישב האדם בזמן ההוא לאשר היה קודם חטאו של אדם הראשון, שהיה עושה בטבעו מה שראוי לעשות ולא היה לו ברצונו דבר והפכו", המצב שיהיה לימות המשיח שאדם יעשה אך ורק את הנכון והראוי, לא תהיה לו הבחירה בין הטוב והרע ויבחר אך ורק בטוב.

אולם, המצב הזה יכול לגרום לקטני הדעת לחשוש ולפחד מאותם ימות המשיח, מה שמביא למצב שהם ממעטים בכאבם על אורך הגלות ובבקשתם על הגאולה, שהרי כעת הוא מצליח להתגבר על יצרו וזוכה על ידי כך לשכר ואילו כשיגיעו ימות המשיח הרי אלו "ימים שאין בהם חפץ", וזה מרפה את ידיהם מלבקש ולהתחנן ולרצות באמת את הגאולה השלימה (עי' שערי הזמנים – בין המצרים עמ' פד-ה).

הבחר בטוב כעת – תעמוד לו זכות זו לימות המשיח

אכן, כמה תשובות בדבר. נזכיר כעת מה שכותב המהר"ל (נצח ישראל פרק מו) שמשול הדבר למצות עירוב תבשילין, שהדין הוא שאסור לבשל מיום טוב לשבת אבל מי שהתחיל לבשל לשבת מערב יום טוב מותר לו להמשיך ולבשל ביום טוב לצורך שבת, וזהו העירוב תבשילין שאנו עושים כשחל יום טוב סמוך לשבת, שמתחילים את ההכנה והבישולים לשבת עוד לפני יום טוב ולא מתחילים רק ביום טוב עצמו להכין לשבת.

כן הוא הדבר גם לימות המשיח, שאף על פי שאז תתגלה האמת בבהירות לכל עין ולא שייך שאדם יחטא כלל וממילא לא אמור לקבל שכר בבחירתו בטוב, אבל מי שקודם לכן התחיל בחיפוש וביקוש האמת, מי שעוד בעת החשכה והגלות בחר מצד עצמו בטוב

והתגבר על הרע, הרי שגם בימות המשיח המעשים שלו יתייחסו לזמן שקודם לכן, ואף שבאמת אין בחירה אבל הוא ימשיך לקבל את השכר על מעשיו הטובים, כיוון שהוא מצד עצמו התחיל לבחור בטוב כנגד טבעו בזמן שעוד היה אפשרות בחירה בין טוב לרע.

יסוד גדול בנוסף כותב הרמח"ל (דעת תבונות, בהוצאת הגר"פ ס"י קס"ו) שגם לדעת הסוברים שבסופו של דבר תבוא הגאולה גם באם לא יהיו מספיק זכויות, אך כל זה הוא רק כלפי הכלל, אולם כלפי אלו שמצד מעשיהם היו ראויים לזכות לגאולה, אלו שבמעשיהם השתדלו והתאמצו ככל יכולתם לבחור בטוב ולסור מרע, הרי שהגאולה תתייחס אליהם כאילו היא באה מכוח מעשיהם, וממילא הם יקבלו שכר ודרגה לא רק על מעשיהם הטובים אלא גם על עצם הגאולה והשפעתה וכל השלכותיה על הכלל כולו!!

ה'קטנים' בימינו – במקום הגדולים

מלבד זאת עלינו לזכור את טענתו המחייבת של ר' דניאל מקלם ה"ת (כתבי הסבא מקלם – תלמידיו עמ' תרצו) שתמה על הפסוק "יברך את בית ישראל הקטנים עם הגדולים" מהי הערבוביה וההכללה של הקטנים עם הגדולים? הרי צריך להיות שכל אחד ואחד לפני עניינו על מקומו, הקטנים לחוד והגדולים לחוד?

אמר ר' דניאל כי בפשטות הכוונה שכשהקטן עושה ככל יכולתו ומתאמץ בכל כוחותיו באמת, הרי הברכה והשכר מגיעה לו כפי מעשיו ובזה אין חילוק בין קטן לגדול. אמנם, אמר ר' דניאל, יש כאן עומק רב יותר, כי הנה יבואו זמנים ותקופות שבהם לא יהיו מצויים בני תורה גדולים, יהיה דור שבו יסתלקו מעמנו כל גדולי וענקי הרוח שהיו בדורות הקודמים, ואז עלול להיווצר מצב שהקטנים יתחייבו להיות כגדולים בבחינת "במקום שאין אנשים השתדל להיות איש", הכל יהיה מוטל על הכתפיים של הקטנים ומחייב אותם להיות גדולים ונעלים יותר.

זה המחוייבות שלנו בתקופה הזו, **שגם אנחנו הקטנים צריכים להשתדל למלא את מקומם של הגדולים**, האחריות המוטלת על כתפנו רבה יותר מתמיד, החובה שיש עלינו לעשות ולהתאמץ ככל יכולתנו ובכל כוחותינו, ראשית דבר להתגבר ולשמור על סדרי הישיבה, על התפילות בכוונה, על צורת בן תורה ובן ישיבה.

חובת הזהירות והשמירה בימי בין הזמנים

ובפרט כשאנו יוצאים כעת לימי בין הזמנים, ימים שבהם אין רגילות לסדר יום מסודר כמו בישיבה, על אחת כמה וכמה שהזהירות צריכה להיות יותר מכל זמן אחר. ואדרבה, יכול להיות שעל ידי החיזוק בימי בין הזמנים, דווקא במקום שאין מסגרת מחייבת, זה יכול לרומם את האדם לדרגות נשגבות ועליונות, כשהוא מחייב את עצמו, כשהוא בונה לעצמו מסגרת ושומר על עצמו בכל מצב. וצריכים להיזהר שלא יהיה מצב הפוך חלילה, שהימים הללו יישאו בכנפיהם ירידה רח"ל, וכפי שאמר פעם המשגיח זצ"ל שיש כאלו שכל עבודת האלול שלהם נדרשת כדי לתקן ולהחזיר את הירידה הרוחנית והרושם השלילי שנוצר בנפשם בימי בין הזמנים.

חז"ל אומרים (ברכות לג, א) "כל אדם שיש בו דעה – כאילו נבנה בית המקדש בימיו", אדם צריך לשבת ולהתבונן ולגמור בדעתו ולהבין את גודל התפקיד המוטל עליו בימים הללו, כיצד הוא צריך להתנהג בתקופה זו, לנצל את הימים הללו לתפילה ובקשה לפני הקב"ה שנזכה להרבות כבוד שמים בעולם, להחזיר את השראת השכינה ולבנות את בית המקדש, שכולם יידעו ויבינו את האמת, יכירו וידעו כל יושבי תבל כי לך תכרע כל ברך, שרק לימוד התורה וקרבת ה' זו המטרה והתכלית היחידה בעולם הזה, ונזכה במהרה להתגשמות הבקשה והתפילה "התנערי מעפר קומי, לבשי בגדי תפארתך עמי" בשוב ה' לציון ובגאולת עלמים יחד עם שאר כלל ישראל אכ"ר.

(נכתב מפי השמועה מהנמסר בישיה"ק יום ג' מנחם אב תשפ"ה)

בית המקדש – המציאות האמיתית שלנו

ידועים דבריו הנחרצים של רבי יעקב עמדין, שנוקט לדבר ברור כי 'הסיבה הקרובה ביותר גלויה עצומה וחזקה לכל השמדות המופלגות הנוראות המבהילות הרעיונים', הכל בגלל העוון שלא מתאבלים על ירושלים כראוי. לא שלא מתאבלים ח"ו, אלא שלא מתאבלים כראוי. ונשאלת השאלה, וכי בשאר המצוות אנחנו כבר מושלמים? הרי לב יודע מרת נפשו, עד כמה לקויים אנו בעבודת ה' בכל כך הרבה חלקים, ומהיכא תיתי לבוא ולקבוע שהסיבה הכי קרובה לכל הצרות היא שהאבילות על ירושלים היא לא בשיא השלימות... אלא כדי להבין את שורש הדבר, עלינו לשוב ולהתבונן מהו בית המקדש.

הנה עצם ההימצאות בירושלים וראיית הכהנים בעבודתם, הכניסה כ"כ יראת שמים בלבבות, וכמו שהביאו התוס' בב"ב (כא, א) בשם הספרי, וא"כ כל אלו שהסתובבו שם היו מלאים יראת שמים! היש לנו מושג בכלל על איזו רוממות מדברים כאן?...

עוד מצינו במשנה באבות (ה, ה) שבבית המקדש נעשו עשרה ניסים בקביעות, ונשאלת השאלה הרי הכלל הוא שהקב"ה לא עושה ניסים בחינם, אלא רק במקום שיש צורך מיוחד, וא"כ מדוע בביהמ"ק נעשו ניסים? מדוע מקום הארון אינו מן המידה (מגילה י, ב), וכי לא היה שם מספיק מקום עבורו...? מדוע היה צורך שלחם הפנים ישאר חם כיום הילקחו (מנחות כט, א), וכי אם לא יהיה חם לא ירצו הכהנים לאוכלו...? מה כאן הסוגיא?

אלא הביאור הוא פשוט. בבית המקדש לא נעשו ניסים של שינוי הטבע, אלא הטבע עצמו לא היתה לו שם דריסת רגל בכלל! כל המציאות של בית המקדש היא מעל כל כללי טבע. ומה שחז"ל קראו לזה ניסים, היינו רק כלפי המושגים של אדם שחי מחוץ לביהמ"ק, שמספרים ואומרים לו דע לך שבביהמ"ק נעשו דברים שבמושגים שלך הם בגדר נס. הוי אומר, כל המושג ביהמ"ק פירושו עולם אחר לגמרי, אטמוספירה אחרת... עד כדי כך שהחסיד יעב"ץ בפירושו (שם) מגדירו כמקום שבו מתנהל הכל כמו קודם חטא אדם הראשון!

ואל המקום הנפלא הזה היו עולים כל ישראל לרגל שלוש פעמים בשנה, וזה לא מסתיים בכך ששלוש פעמים בשנה הם היו שם, אלא אותן שלוש פעמים הפכו לגמרי את כל המציאות שלהם ואת כל צורת החיים של הכלל והפרט! וכך בכל רגל ורגל התרוממו יותר ויותר. ונתבונן עוד. הקב"ה בחר בעם ישראל, והכשיר אותם להיות לו לעם סגולה על ידי תהליך מתמשך הכולל את הירידה למצרים, ושיעבוד מצרים, ועשרה גילויים לקראת יציאת מצרים, ואח"כ הגילויים הנוראים של קריעת ים סוף, שראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בנבואתו, והמן, והבאר, וענני כבוד, ומעמד הר סיני שהקב"ה פתח להם שבעה רקיעים וראו בחוש שאין עוד מלבדו.

בא הרמב"ן (בריש פר' תרומה) ואומר שהתמצית של כל הגילויים נמצא וממשיך בתמידות, היכן? בבית המקדש! שם הוא המקום שמחזיק ואוצר בתוכו את כל הדרגות הנפלאות הללו שהיוו את המציאות של כלל ישראל.

ומעתה נתקרב יותר להבין את דברי היעב"ץ, מדוע על חסרון באבילות על המקדש בא עונש כ"כ נורא. כי כשלא מתאבלים כראוי, פירוש הדבר שלא מודעים בכלל מה איבדנו! חסר את ההבנה הנכונה מה הפירוש כלל ישראל! מה זה עם ה'! מה זה קירבת ה'! נכון שחסר לנו בעוד חלקים בקיום המצוות כראוי, אבל כאן מדברים על תשתית המציאות שלנו! אם חסר באבילות, אז לא חסר רק באבילות, אלא חסר בהשתייכות למתן תורה, ליציאת מצרים, לקריעת ים סוף...

ויוצא איפוא כי יסורי הגלות אינם בגדר 'עונש' על שלא מתאבלים, אלא כל היסורים הנוראים ביותר, [וכפי שכולנו שמענו ממה שאירע לכלל ישראל לפני כשמונים שנה... ויותר הרבה מכך יש שלא שמענו...], הכל נעשה כדי להחזיר אותנו למציאות האמיתית שלנו! להבהיר לנו שאין מציאות של כלל ישראל בלי רוחניות בצורתה האמיתית!

העושה מלאכה בת"ב אינו רואה סימן ברכה - מנלן?

והנה הגמרא בתענית (שם) מביאה ארבע מאמרי תנאים אודות חומר האבילות והתענית של תשעה באב, ורבי עקיבא אומר כל העושה מלאכה בתשעה באב אינו רואה סימן ברכה לעולם. [ויש שאינם גורסים 'לעולם', ויעויין בפוסקים האם זה מדובר רק על אותה מלאכה שעשה אז, או גם על מה שמתעסק בשאר ימים במלאכה כיוצ"ב (עי' מחצית השקל סי' תקנ"ד סק"ז)].

והנה שאר ההלכות שם נלמדות מפסוקים, ואילו רבי עקיבא לא הביא מקור לדבריהם, ומשמע שא"צ לזה מקור מפסוק, אלא זוהי סברה פשוטה. ובפשטות ניתן להבין בדברי ר"ע, שביום תשעה באב שהאדם צריך להיות כל כולו שקוע ומונח בהרגשת האבילות והצער, שהרי תשעה באב זהו השלב הכי גבוה בזמני האבילות שנקבעו לנו, שבו ניתן להשיג את הדרגה הגבוהה ביותר, ואדם זה ממשיך לעסוק במלאכתו, ואינו משתתף עם הצער והכאב של כלל ישראל ביום זה, שהוא השורש לכל הצער וההסתר פנים של כל השנה, בוודאי לא יתכן שיראה ברכה במלאכתו.

אולם עדיין צריך להבין, הרי על כל מי שעושה מלאכה שיש בה גידוד עבירה אמרו בפסחים (ג, ב) שלא יראה סימן ברכה ע"ש, אבל אנו חיים בהסתר פנים, ולא רואים בחוש את ה'רשע ורע לו' ואת ה'צדיק וטוב לו', אלא אדרבה נראה לפעמים כאילו 'דרך רשעים צלחה', וזה כדי לאפשר ולתת מקום לבחירה, ודווקא על ידי החושך יש לאדם את העבודה להתחזק ולהתמודד ולא להתפעל ממה שהעינים רואות, ולדבוק באמונה הפשוטה והברורה שהכל מושגת והכל מנוהל בשיא הדקדוק ששייך. וא"כ מה נתייחד העושה מלאכה בט"ב, שבא ר"ע להשמיענו שלא יראה סימן ברכה במלאכתו?

וראיתי מי שביאר בזה, דהנה כל סוגי המלאכות שיש בעולם, השורש וההשפעה וההצלחה לאדם העושה אותם, הכל בא מכח המקדש, [ואמנם יש גם כוחות והשפעות אחרים שהיניקה שלהם איננה באה ממקום קדוש, וזה אצל הגויים ועוברי עבירה, ואכמ"ל]. וזהו שורש הענין שכל מלאכות שבת נלמדות ממלאכת המשכן (עי' שבת מט, ב), כי שם נמצאים יסודי הכוחות של כל המלאכות שבעולם. ונמצא איפוא כי כל הברכה שהקב"ה משרה את ברכתו במעשי האדם, וכפי שנאמר בתורה "למען יברכך בכל מעשה ידך אשר תעשה", הכל יונק מכח השראת השכינה שבבית המקדש.

ומאחר ששורש ההצלחה לאדם במלאכתו היא מכח המקדש, והדרך לקבל שייכות לזה היא ע"י האבילות, א"כ אדם זה שמזלזל באבילות על המקדש, לא יתכן שתהיה לו ברכה. ולא רק מצד הסברא הרגילה שלא יתכן להרויח ממלאכה שנעשית באיסור, שמצד זה עדיין יתכן הנהגה של הסתר פנים וכו"ל, אלא יש כאן ענין הרבה יותר מהותי, שהאדם הפקיע ממלאכתו את מקור ההצלחה. (שערי הזמנים - ביהמ"צ)